

**Швейцарсько-український проект
«Підтримка децентралізації в Україні – DesPro»**

**ОЦІНКА СТАНУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА НАДАННЯ
ПОСЛУГ У СЕКТОРІ ВОДОПОСТАЧАННЯ У
ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА АР КРИМ**

**Фінальний звіт
*липень 2009***

Коротка версія

**Виконано Інститутом соціології НАН України у співпраці
з Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива»
для Українсько-швейцарського проекту
«Підтримка децентралізації в Україні»**

ЗМІСТ

1. ВСТУП	3
1.1. Договірні відносини	3
1.2. Тематичний та географічний виміри дослідження	3
1.3. Методологія збору даних	4
1.4. Характеристика вибірки опитування	5
2. АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ З ДОХОДАМИ І ВИТРАТАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВ	6
3. ХАРАКТЕРИСТИКА ВОДОПОСТАЧАННЯ	8
3.1. Важливість водопостачання для жителів Вінницької області та АР Крим	8
3.2. Доступність комунальних послуг для жителів Вінницької області та АР Крим	8
3.3. Способи здійснення водопостачання за відсутності централізованого	10
3.4. Скарги на водопостачання	11
3.5. Якість послуг з водопостачання	12
3.6. Ціна послуг з водопостачання та водовідведення	14
3.7. Споживання води	14
4. ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОЕКТУ	16
4.1. Утилізація твердих побутових відходів в оцінках жителів Вінницької області та АР Крим	16
4.1.1. Існування централізованої послуги з утилізації твердих побутових відходів	16
4.1.2. Ситуація з оплатою послуги утилізації побутових відходів	17
4.1.3. Якість надання послуги з вивезення та утилізації твердих побутових відходів	17
4.1.4. Ставлення респондентів до можливості отримання послуги утилізації твердих побутових відходів	18
4.2. Стан соціальної сфери	18
4.2.1. Оцінка стану об'єктів соціальної сфери	18
4.2.2. Обізнаність респондентів з діючими законодавчими нормами щодо організації/реформування структур для надання сфери послуг на території населеного пункту	19
4.2.3. Обізнаність респондентів з правами та обов'язками органів місцевого самоврядування стосовно організації структур для обслуговування соціальної сфери та сфери послуг на території населеного пункту	19
4.2.4. Оцінка респондентами діючого законодавства для місцевого самоврядування щодо організації соціального життя територіальних громад	20
4.2.5. Джерела ініціативи щодо створення нової або перехід на обслуговування від існуючої до іншої організації об'єктів соціальної сфери	20
4.2.6. Розподіл способів можливої участі респондентів у створенні нової організації	21
4.2.7. Готовність респондентів до фінансової участі в організації якісного обслуговування об'єктів соціальної сфери	22
5. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	22

1. ВСТУП

Швейцарське агентство з розвитку та співробітництва (ШАРС) надає сприяння Швейцарсько-українському проекту «Підтримка децентралізації в Україні» (далі DesPro) у досягненні загальної цілі організації дієвих, ефективних і доступних послуг у сфері водопостачання та соціального забезпечення у межах децентралізованих структур задля сприяння процесам децентралізації на місцевому, регіональному та національному рівнях в Україні. Виконавцем Проекту є Швейцарський центр ресурсів і консультацій з питань розвитку (далі СКАТ).

З метою аналізу ситуації у сфері надання послуг з водопостачання в регіонах, де працює DesPro – у Вінницькій області та АР Крим, СКАТ у 2008 р. замовив базове дослідження «Оцінка стану децентралізації та надання послуг у галузі водопостачання в окремих регіонах України», виконавцем якого стало Бюро «AQUA PRO» (Technisches Büro für Kulturtechnik und Wasserwirtschaft Dipl. Ing. Friedrich HOLZMANN). У січні 2009 р. виконавцем було підготовлено Заключний звіт, в якому, на основі зібраних базових даних та розроблених показників, представлено аналіз поточної ситуації щодо децентралізації в Україні, виявлено проблеми, що гальмують цей процес на рівні держави та у водній галузі, зокрема, та запропоновано стратегічні варіанти і рекомендації для їх розв'язання.

У травні 2009 р. з метою моніторингу впливу Проекту в рамках системи планування та моніторингу (СПМ) та оцінки перспективних напрямів його діяльності у наступній фазі (водовідведення, збір та утилізація твердих побутових відходів, стан соціальної сфери на місцевому рівні) DesPro (далі Замовник) замовив моніторингове дослідження «Оцінка стану децентралізації та надання послуг у секторі водопостачання у Вінницькій області та АР Крим» Інституту соціології НАН України спільно з Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива». Під час моніторингу базові дані і показники, розроблені Бюро «AQUA PRO», пройшли апробацію на предмет доповнення відсутніх даних та доступності запропонованих ПОКАЗНИКІВ ВИХІДНИХ ДАНИХ. Цей Фінальний звіт, підготовлений у липні 2009 р., є результатом проведеного дослідження.

1.1. Договірні відносини

Інститут соціології НАН України спільно з Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива» виступає підрядником (далі – Підрядник) за договором з DesPro про проведення оцінки стану децентралізації та надання послуг у секторів водопостачання у Вінницькій області та АР Крим. З цією метою було розроблено та підписано технічне завдання у квітні 2009 р.

1.2. Тематичний та географічний виміри дослідження

Цілі дослідження:

- Дати характеристику існуючій на момент дослідження системі водопостачання;
- Оцінити кількісні та якісні ПОКАЗНИКИ ВИХІДНИХ ДАНИХ, запропоновані в рамках дослідження «Оцінка стану децентралізації та надання послуг у галузі водопостачання в окремих регіонах України», виконавцем якого стало Бюро «AQUA PRO» (Technisches Büro für Kulturtechnik und Wasserwirtschaft Dipl. Ing. Friedrich HOLZMANN);
- Оцінити вплив проекту DesPro на рівень потенціалу громад;
- Охарактеризувати доходи та витрати домогосподарств з огляду на загальні витрати домогосподарств та витрати на водозабезпечення жителів громад, задіяних у проекті як чинник, що впливає на розвиток громад;

- Оцінити перспективні напрями діяльності DesPro:
 - Зробити короткий огляд соціальної сфери як об'єкту впливу місцевого самоврядування та громади;
 - Визначити стан та перспективи системи збору та утилізації твердих побутових відходів;
 - Дослідити існуючі на даних територіях підходи до вирішення соціальних і побутових проблем громад з точки зору джерел фінансування;
- Запровадити Паспорт територій через дані, отримані від представників органів місцевого самоврядування та посадових осіб органів державної влади та підприємств, що надають послуги водопостачання.

Відповідно до цілей, дослідження мало *дві складові*:

1. Опитування за стандартизованою анкетною формою представників громад (пересічних жителів), які проживають у населених пунктах Вінницької області та АР Крим, де впроваджується проект DesPro.
2. Формування паспорта територій (області/республіки, району, населеного пункту), який містить дані про різні сторони стану водопостачання на цих територіях, відповідно до індикаторів, наданих Виконавцю замовником, а також дані стосовно територій, посадових осіб органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, керівників підприємств-водопостачальників.

Опитування проводилося у двох регіонах, визначених Замовником – у 10 сільських населених пунктах Вінницької області та 13 сільських населених пунктах Автономної Республіки Крим.

Вінницька область:

- *Іллінецький район*: с. Іллінецьке, с. Слободище, смт. Дашів, с. Яструбинці
- *Калинівський район*: с. Нова Гребля, с. Іванів, с. Гущинці, с. Черепашинці
- *Тульчинський район*: с. Богданівка, смт. Кирнасівка, смт. Шпиків, с. Суворовське, с. Кришинці.

АР Крим:

- *Бахчисарайський район*: с. Піщане, с. Плодове, с. Віліне.
- *Ленінський район*: с. Горностаївка, с. Останіне
- *Нижньогірський район*: с. Жемчужина, с. Якимівка, с. Пшеничне, с. Садове, с. Митрофанівка.

1.3 Методологія збору даних

Дослідження не є репрезентативним для регіонів, областей чи населених пунктів, жителів яких було задіяно в опитуванні, оскільки обсяг вибірки дослідження не є таким, що дозволяє екстраполювати результати на усю генеральну сукупність.

Результати представляють оцінки та думки лідерів та громадськості на територіях, де впроваджується проект DesPro.

Відбір респондентів здійснювався у такий спосіб: першим у якості респондента виступав сільський голова і відповідав на питання анкети. Надалі інтерв'юер пропонував йому назвати авторитетну чия думка з питань анкети була б важливою та інформативною.

Потім процес повторювався. Таким чином, у кожному з населених пунктів було опитано приблизно 5-6 осіб.

1.4. Характеристика вибірки опитування

Загальна кількість опитаних становить 122 особи, 36% з них чоловіки, та 64% – жінки.

Вік респондентів варіюється від 20 до 80 років, середній вік опитаних становить 47,5 років, тобто це люди переважно зі значним життєвим досвідом.

Респонденти віком до 30 років становлять:

- серед чоловіків – 7%;
- серед жінок – 9%.

Респонденти пенсійного віку:

- серед чоловіків – 14%;
- серед жінок – 21%.

Респонденти, чий вік перевищує 30 років, але не досяг пенсійного (60 років для чоловіків і 55 років для жінок)

- серед чоловіків – 79%;
- серед жінок – 70%.

Освіта опитаних переважною мірою є доволі високою – більше 54% мають вищу освіту, 33% середню або середню спеціальну, решта – неповну середню.

В залежності від статі респондентів рівень освіти має такий розподіл:

- вищу освіту мають 58% чоловіків та 51% жінок
- середню освіту мають 28% чоловіків та 35% жінок
- неповну середню освіту мають 14% респондентів, однаковою мірою чоловіки і жінки.

Соціальні категорії респондентів розподілилися таким чином:

- 14% - керівники організацій, установ (53% чоловіки та 47% жінки)
- 41% - фахівці та службовці (24% чоловіки та 76% жінки)
- 3% - підприємці (33% чоловіки та 67% жінки)
- 21% - наймані робітники (46% чоловіки та 54% жінки)
- 21% - непрацюючі, в тому числі пенсіонери (36% чоловіки та 64% жінки).

Членами організації на базі громади назвали себе 8% респондентів, однаковою мірою чоловіки та жінки.

Житло респондентів у 78% випадків представляє собою окремий будинок, 16% проживають у багатоквартирних будинках (тобто у будинках, де більше 1 квартири, але такий будинок має не більше 3-х поверхів), 6% проживають у багатоквартирних багатоповерхових будинках.

Середня кількість жителів, що мешкає у одному помешканні, становить 3,3 особи (мода та медіана – 3 особи). Мінімальна кількість мешканців в одному житлі – 1 особа – становить 8% опитаних, максимальна кількість – 6 осіб притаманна 4% респондентів.

53% респондентів не мають складі своїх сімей дітей віком до 18 років, що мешкають разом з ними. Решта сімей мають дітей, переважно 1 дитину – так відповіли 61% респондентів, котрі мають у складі сімей неповнолітніх дітей, 26% мають двоє дітей, решта – троє. Сім'ї з кількістю дітей більше 3-х до дослідження не потрапили.

Висновки:

- Попри те, що респонденти презентували різні регіони, переважна кількість даних не містить суттєвих відмінностей в залежності від регіону. Наприклад, за складом сімей маємо такі показники: мінімум – 1 особа, максимум – 6 осіб незалежно від регіону. Середній склад сім'ї у Вінницькій області – 3,27 особи і 3,34 особи у АР Крим.
- Те ж саме стосується рівня освіти респондентів в залежності від регіону проживання – відмінності є несуттєвими.
- Стать респондентів також не впливає на рівень їх освіти - показники рівнів освіти відрізняються від середніх на $\pm 3\%$ і менше.

2. АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ З ДОХОДАМИ ТА ВИТРАТАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Доходи домогосподарств, по-перше, є серйозним чинником, який впливає на соціально-економічний розвиток регіонів, окремих населених пунктів та громад, що проживають на цих територіях, а, по-друге, є важливим контекстом, який визначає погляди населення на участь в місцевих ініціативах різного характеру.

Дослідження засвідчило, що в середньому респонденти та їх сім'ї мають доволі невисокий рівень доходів, оскільки середні показники, а особливо показники медіани свідчать, що у розрахунку на 1 члена сім'ї грошові доходи ледве перевищують прожитковий мінімум.

Таблиця 1 - Доходи домогосподарств

	Мінімум	Максимум	Середнє	Медіана
Сукупний дохід сім'ї за місяць, грн.	300	8000	2161	2000
Дохід на 1 члена сім'ї на 1 місяць, грн.	100	2500	738	650

Отримані показники свідчать не лише про невисокий рівень середньодушових доходів чи доходів домогосподарств, а й про загальний невисокий рівень доходів жителів населених пунктів, де реалізуються проекти DesPro.

Середні показники доходів сімей та доходів одного члена сім'ї не мають значимих відмінностей в залежності від регіону, який представляють респонденти і відрізняються від середніх показників у межах 1-2%.

Невисокий рівень доходів респондентів підтверджується показниками статей витрат домогосподарств (Таблиця 2).

Таблиця 2 - Структура витрат домогосподарства (за місяць у відсотках до загальної суми витрат) %

Стаття витрат	В середньому	Медіана	Мода	Дали відповідь на питання, %
Продукти харчування	44	45	50	93,4
Непродовольчі товари	21	20	10	80,3
Квартплата	6,7	5	5	4,9
Вода	3,1	2	1	66,4
Опалення	9,6	7,8	5	47,5
Електроенергія	5,6	4	5	91
Газ	8,5	5	10	73,8
Послуги зв'язку (стаціонарний тел.,	4,1	3	5	73

мобільні телефони, Інтернет)					
Лікування, відпочинок та оздоровлення	10,7	9,5	10	54,1	
Всі інші витрати	19,3	17,5	10	62,3	

Отримані дані свідчать, що майже половина доходів респондентів витрачається на продукти харчування в ситуації, коли респонденти представляють сільських жителів, які у більшості своїй отримують частину продуктів з особистого господарства, що означає, що фактично на продукти харчування витрачається ще більше ресурсів.

Другою за величиною статтею витрат є непродовольчі товари, приблизно стільки витрачається на придбання усіх інших товарів.

Квартплата та її розміри є актуальною для незначної кількості респондентів, що пояснюється проживанням перш за все у приватних будинках, де така плата не стягується.

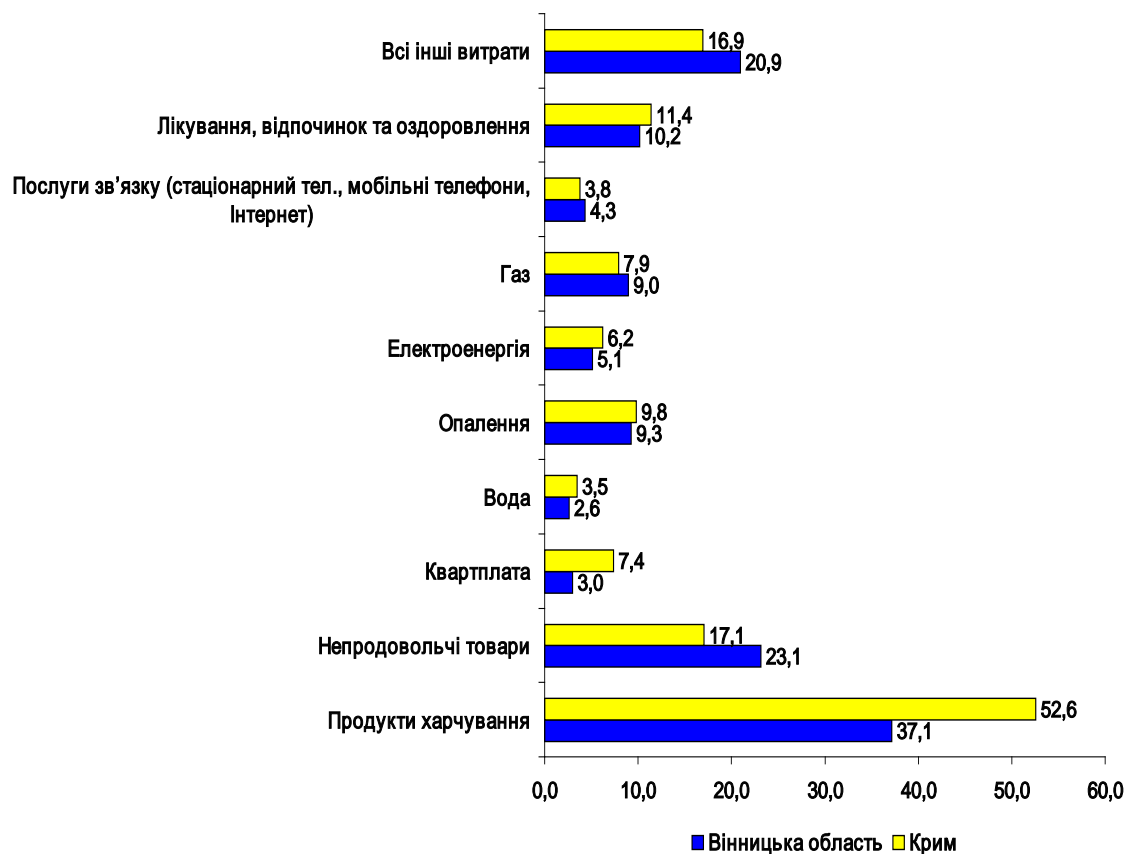
В цілому найбільшими статтями витрат на послуги є плати за газ та опалення.

На питання про витрати на воду та послуги зв'язку відповіла приблизно однакова кількість респондентів. І за їх оцінками, витрати на послуги зв'язку перевищують на четверть плату за воду.

Структура витрат домогосподарств має незначні відхилення в залежності від регіону проживання, окрім двох статей – жителі Криму витрачають трохи більшу частку доходів на продукти харчування, відповідно, жителі Вінницької області – на придбання непродовольчих товарів (Діаграма 1).

Діаграма 1.

Структура середніх витрат домогосподарства (за місяць у відсотках до загальної суми витрат) %

Регіональний розподіл витрат домогосподарств показує, що суттєва кількість статей витрат є приблизно однаковою у різних регіонах: витрати на лікування та оздоровлення, послуги зв'язку, електроенергію, опалення і воду.

В той же час, частина статей витрат має суттєві розходження – представники АРК значно більше своїх колег-вінничан витрачають коштів на продукти харчування, у свою чергу жителі Вінниччини мають більші видатки на придбання непродовольчих товарів. Єдина позиція, де сума витрат жителів одного регіону більш ніж удвічі переважає аналогічну для іншого – витрати на квартплату.

Висновки:

- Загальний висновок полягає в тому, що громади, задіяні у проекті, можна віднести до категорії бідних, оскільки середні показники грошових доходів на одну особу в місяць дорівнюють визначеному законом прожитковому мінімуму.
- З певними застереженнями зі списку послуг, ціни на які недоцільно було б підвищувати, можна виключити воду, оскільки витрати на неї є мінімальними серед усіх статей витрат у структурі витрат домогосподарств. Застереження ці полягають у тому, що сама проблема водопостачання у переважній більшості випадків не є вирішеною.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА ВОДОПОСТАЧАННЯ

3.1. Важливість водопостачання для жителів Вінницької області та АР Крим

Водопостачання розглядається як надзвичайно важливий компонент сучасного життя громадами Вінниччини та АР Крим - більше половини респондентів визнають цю проблему як нагальну. Оцінки міри важливості проблеми наведено у Таблиці 3:

Таблиця 3 - Оцінка важливості проблеми водопостачання, %

Характеристика проблеми	Оцінка
Для мене та оточуючих такої проблеми не існує	14
Для мене такої проблеми не існує, але вона існує для оточуючих	16
Така проблема існує, але вона не є найголовнішою у моєму житті та житті моїх односельців	18
Така проблема існує і є однією з найголовніших для мене та громади	30
Це головна проблема для мене та жителів нашої громади	23

Проблема води є актуальною для жителів обох регіонів. У Криму спостерігається одночасно максимальна кількість респондентів, для яких проблеми водопостачання не існує і таких, для котрих ця проблема є головною. Саме тут максимальною мірою проявляється нерівність у доступі до води.

Жителі Вінницької області також вказують на існування проблеми водопостачання, в той же час визначаючи її як таку, що не є першочерговою у їх житті та житті їх односельців.

3.2. Доступність комунальних послуг для жителів Вінницької області та АР Крим

Іншими крім водопостачання показниками якості життя є опалення, водовідведення, стаціонарний телефон, доступність до яких наведено у Таблиці 4. та Діаграмі 2.

Таблиця 4 - Мають у квартирі (будинку), %

Централізоване водопостачання холодної води	69,3
Централізоване водопостачання гарячої води	0,9

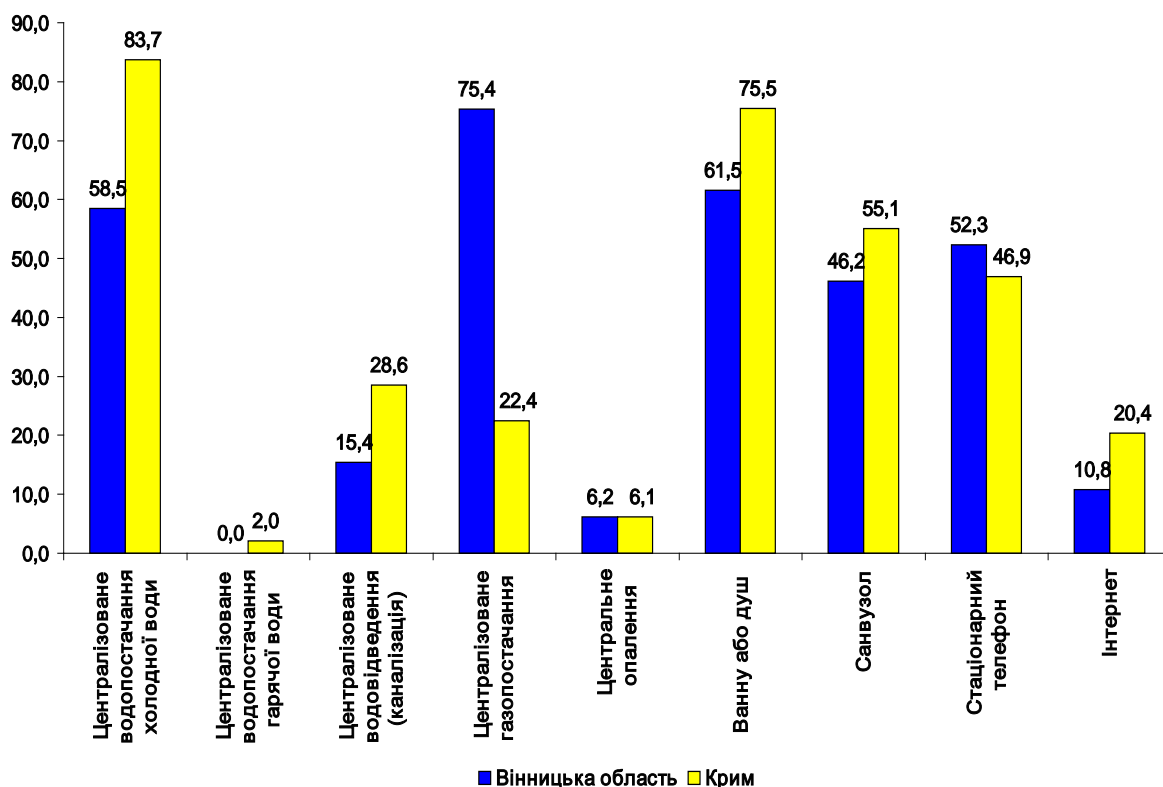
Централізоване водовідведення (каналізація)	21,1
Централізоване газопостачання	52,6
Центральне опалення	6,1
Ванну або душ	67,5
Санвузол	50,0
Стаціонарний телефон	50,0
Інтернет	14,9

Дані Таблиці 4 свідчать, що наповнення запропонованого респондентам переліку у доволі рідких випадках перевищує показник у 50%, а такі послуги, як централізоване водопостачання, центральне опалення та Інтернет є швидше відсутніми, аніж наявними.

На Діаграмі 2, де представлено регіональний розподіл доступу до комунальних послуг, видно, що жителі Криму частіше мають систему централізованого водопостачання, аніж Вінниччини. Якщо серед кримчан таких майже чотири п'ятих, то серед вінничан – трохи більше половини. Теж саме, хоч і значно меншою, стосується наявності центрального водовідведення та каналізації, ванни або душу.

Респонденти з Криму удвічі частіше є користувачами Інтернету. Натомість жителі Вінницької області більш ніж у три рази частіше кримчан мають послуги централізованого газопостачання.

Діаграма 2
Мають у квартирі (будинку), %, регіональний розподіл

Якщо показники централізованого постачання води можна вважати прийнятним (оскільки загалом по Україні вони будуть ще нижчими), незважаючи, що воно організоване у двох третинах населених пунктів, то гаряче водопостачання взагалі практично відсутнє – його наявність лише у 1 респондента не може вплинути на картину в цілому.

Ще гіршою ситуація видається стосовно централізованого водовідведення (каналізації), оскільки має таку систему лише кожен п'ятий респондент.

3.3. Способи здійснення водопостачання за відсутності централізованого

Способи вирішення цієї проблеми наведено у наступній Таблиці 5, де загальна кількість таких респондентів прийнята за 100%.

Таблиця 5 - Способи здійснення водопостачання за відсутності централізованого, %

З колонки на вулиці	45
З криниці у власному подвір'ї	41
З криниці у сусідів (односельців)	8
Воду завозять водовозами у централізованому порядку	1
Воду завозять водовозами у приватному порядку	8

Примітка. Сума відсотків у таблиці більше 100, оскільки респонденти могли обрати кілька відповідей.

За відсутності централізованого водопостачання головними джерелами води для домогосподарств є колонка на вулиці та криниця (власна чи односельців).

Відносно велика кількість води завозиться водовозами, причому домінуючим у цьому випадку є доставка води, організована у приватному порядку. Централізоване водопостачання водовозами є швидше виключенням, аніж правилом, оскільки здійснюється вкрай рідко.

Існують регіональні відмінності способів вирішення цієї проблеми. Так, жителі Криму за відсутності централізованого водопостачання значно частіше користуються колонками на вулиці, а жителі Вінниччини власними або сусідськими колодязями. Постачання води водовозами декларувалося виключно жителями Криму.

Надання послуг з водопостачання у досліджуваних населених пунктах у більшості своїй залишається прерогативою державних (комунальних) підприємств з водопостачання. Про це ж свідчать дані у Таблиці 6.

Таблиця 6 - Надавачі послуг з водопостачання, %

Державне або комунальне підприємство з водопостачання	47,5
Приватне підприємство з водопостачання	3,3
Приватний підприємець	10,7
Приватні особи у неформальному порядку	1,6
Кооператив	5,7
Ніхто не надає послуг з водопостачання	26,1
Інше	4,9

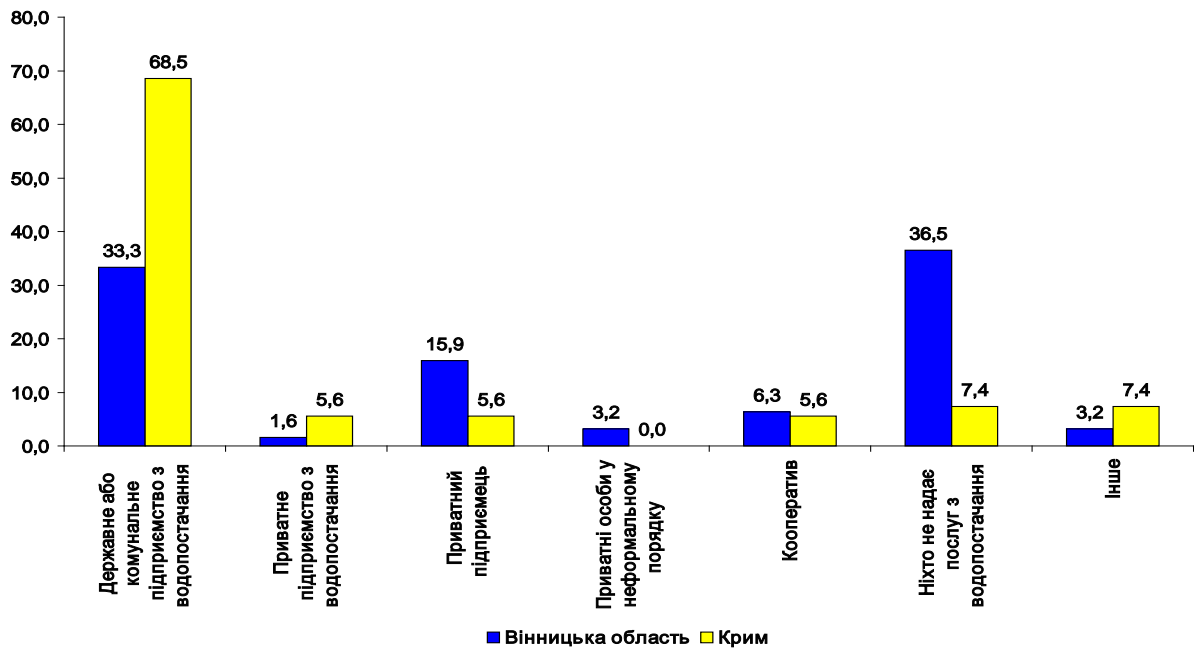
Як видно з Таблиці 6 частка приватного бізнесу у цій сфері є більш ніж удвічі меншою за державні структури, але має суттєвий потенціал для збільшення, оскільки для більш ніж чверті респондентів ніхто взагалі не надає послуг з водопостачання.

Доля кооперативів є дуже незначною і охоплює близько 6% респондентів.

Якщо звернутися до даних щодо водопостачальників, наданих офіційними особами (дані в Паспорті), то бачимо, що насправді державних підприємств з водопостачання у загальній їх кількості дуже мало – вони зовсім відсутні у Криму і лише 2 підприємства функціонують у Вінницькій області. У переважній більшості підприємства з водопостачання є комунальними. Регіональний розподіл водопостачальників наведено на Діаграмі 3:

Діаграма 3

Надавачі послуг з водопостачання, %, регіональний розподіл

Діаграма 3. демонструє кардинальні регіональні відмінності в організації системи водопостачання на досліджуваних територіях. Вінницька область характеризується тим, що тут максимальна кількість респондентів заявляє про те, що послуги з водопостачання їм не надаються. У ній же державні чи комунальні підприємства удвічі рідше надають послуги з водопостачання, аніж у Криму. Жителям Вінниччини значно частіше надають послуги приватні підприємці, але рідше – приватні підприємства.

3.4. Скарги на водопостачання

Скарги на водопостачання є доволі поширеним явищем, оскільки так чи інакше скаржилися трохи більше 40% респондентів. Розподіл їх наведено у Таблиці 7:

Таблиця 7 - Чи доводилося вам коли-небудь скаржитися на якість послуг водопостачання?, %

Так	32,4
Це робили інші члени нашого домогосподарства	7,8
Ні	59,8

З урахування того, що 35% респондентів не мають централізованого водопостачання, а користуються криницями чи колонками, кількість тих, хто скаржився, видається великою і значно переважає кількість респондентів, що не скаржилися на якість послуг водопостачання.

Регіональний розподіл свідчить, що жителі Криму частіше подають скарги, але слід пам'ятати, що загалом жителі Криму значно частіше отримують послуги з водозабезпечення.

Частота подачі скарг приведена у Таблиці 8, де загальна кількість скаржників прийнята за 100%.

Таблиця 8 - Частота подачі скарг на якість водопостачання, %

Це було тільки одного разу	50
Кілька разів на рік	35,7
Кілька разів на місяць	14,3

У половині випадків подання таких скарг є поодиноким явищем – респонденти скаржилися лише один раз впродовж року. Інша половина скаржників робила це доволі

часто – 38% кілька разів на рік, а кожен сьомий респондент – кілька разів на місяць. Видається, що показники кількості скарг є доволі високими і загалом свідчать про невисоку якість організації водопостачання на сільських територіях у момент проведення опитування.

У двох третинах випадків скаржниками були жителі Криму, жителі Вінниччини скаржилися вдвічі рідше. Для жителів Вінниччини домінуючим показником є подача однієї скарги впродовж року, для жителів Криму – двох і більше.

Головна причина скарг – відсутність води, на що вказали дві третини скаржників. Решта називала у якості причини для скарг якість води та ціну води (тариф). Таких серед скаржників – кожен десятий респондент. Ще приблизно кожен двадцятий опитаний вказав на скарги стосовно нераціонального використання водних ресурсів.

Скаржилися на розмір тарифів ще менше респондентів, аніж на якість води – 4%, приблизно з однаковою частотою і у Вінницькій області, і у АР Крим. Виходячи з цих показників, є підстави стверджувати, що тариф на водопостачання не є суттєвою проблемою для жителів у досліджених населених пунктах.

Про результативність скарг свідчать дані Таблиці 9, в якій усі, хто скаржився, прийняті за 100%.

Таблиця 9 - Реагування на подання скарг, %

Недоліки були виправлені одразу	18,6
Недоліки були виправлені з часом	51,2
Звернення було безрезультатним	27,9
Інше (вкажіть)	2,3

За оцінками респондентів, реакція на скаргу у переважній більшості випадків мала позитивний результат, правда, хоча у більшості випадків цей результат був дещо відтермінований у часі – відповідь «недоліки були виправлені з часом» зустрічається найчастіше.

Дуже часто результати звернень були нульовими, тобто безрезультативними, більш ніж для четверті респондентів, переважну більшість яких становлять жителі Криму – вони вчетверо частіше вінничан вказували саме на такий результат своїх скарг.

3.5. Якість послуг з водопостачання

Респондентам було запропоновано оцінити існуючу на їх території систему водопостачання з точки зору якості послуг, їх періодичності, вартості (з урахуванням якості послуг) за п'ятибальними шкалами. Кожна з таблиць містить шкалу оцінок (якісну та кількісну). У таблицях наведено кількісні показники, які легко трансформуються у якісні.

Принцип оцінювання побудований таким чином: наприклад, стосовно якості послуги оцінка «3» свідчить про «посередню» якість послуги і виступає певного роду водорозділом – показник, менший 3 свідчить про погану якість послуги, і чим більше він наближається до «2», тим гірше справи з наданням послуги.

Перевищення оцінки 3 свідчить про те, що якість послуги наближається до оцінки «4» (добре). І чим більше перевищується оцінка 3, тим більш високо оцінюються якість послуги. Звісно, у ідеальному випадку оцінки якості повинні варіюватися біля «4», і навіть перевищувати її. Результати оцінок наведено у Таблиці 10.

Таблиця 10 - Оцінки (середній бал):

- **якості** послуг за 5-ти бальною шкалою де: 5 – *Відмінно*, 4 – *Добре*, 3 – *Посередньо*, 2 – *Погано*, 1 – *Дуже погано*.

- **періодичності** послуг за 5-ти бальною шкалою, де: 5 – *Постійно та безперебійно*, 4 – *Практично постійно, з незначним перебоями* 3 – *3 перебоями*, 2 – *3 суттєвими перебоями*, 1 – *Послуга існує тільки на папері*.
- **вартість** послуг за 5-ти бальною шкалою, де: 5 – *Ціна є значно вищою вартості послуг*, 4 – *Ціна є трохи вищою вартості послуг*, 3 – *Ціна відповідає якості та кількості послуг*, 2 – *Ціна є трохи нижчою вартості послуг* 1 – *Ціна є значно нижчою кількості та якості послуг*

Складові	Оцінка якості послуг	Оцінка періодичності послуг	Оцінка вартості послуг
Холодне водопостачання	3,57 (78)	3,68 (74,6)	3,49 (69,7)
Гаряче водопостачання	1,0 (0,8)	1,0 (0,8)	3 (0,8)
Водовідведення	3 (64,7)	3,17 (13,9)	3,57 (11,5)
Обслуговування комунікацій:			
- водопровідних	3,35 (40,2)	3,59 (37,7)	3,2 (32,0)
- каналізаційних	3,0 (15,6)	3,17 (14,8)	3,19 (13,1)

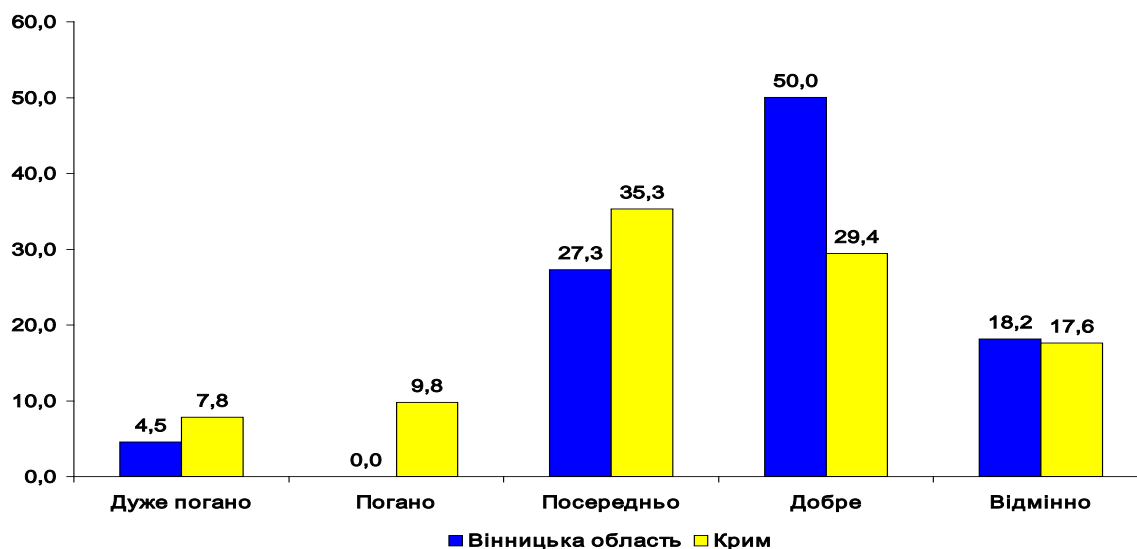
Примітка. У дужках у таблиці наведено відсоток респондентів, котрі змогли визначитися зі своїми оцінками.

Характер оцінок свідчить про те, що домінуючими оцінками якості послуг є оцінка «посередньо», котра має тенденцію до тяжіння до оцінки «посередньо» тільки стосовно холодного водопостачання. Практично те ж саме стосується і періодичності послуг, де однозначно декларується наявність перебоїв з наданням послуг. Загальна доволі висока оцінка холодного водопостачання досягнута за рахунок жителів Вінниччини – їх оцінки наближаються до оцінки 4 (добре), тоді як оцінки кримчан – до оцінки 3 (посередньо). Водночас кримчани дають вищі оцінки стосовно обслуговування каналізаційних комунікацій.

Оскільки респонденти найчастіше могли оцінити саме якість холодного водопостачання, цей показник наведено у регіональному розрізі (решта показників надана у додатках таблицях одномірних розподілів і графіків регіональних розподілів), дані про який – у Діаграмі 4:

Діаграма 4

Якість послуги холодного водопостачання, %, регіональний розподіл

Оцінку «відмінно» якості водопостачання дали фактично однакова кількість респондентів у різних регіонах, і на цьому однаковість закінчилася. Решта оцінок мають суттєві регіональні відмінності. Вінничани найчастіше характеризують якість як «добру», кримчани – як «посередню». Як «погану» її характеризують виключно кримчани, як «дуже погану» - кримчани загалом чи не вдвічі частіше. Кількість виключно негативних оцінок у Криму становить майже 20%, тобто практично кожний п'ятий респондент не задоволений якістю послуг водопостачання, тоді як на Вінниччині – майже кожен двадцятий.

3.6. Ціна послуг з водопостачання та водовідведення

Загальною тенденцією є те, що у більшості своїй респонденти декларують відповідність ціни послуг їх якості, з наявністю частини таких, хто вважає, що ціна послуг є трохи вищою вартості послуг. Трохи більше таких респондентів у АР Крим, ніж у Вінницькій області. У Таблиці 11 наведено середні бали стосовно періодичності сплати за послуги з водопостачання та наявності заборгованості за них же.

Таблиця 11 - Оцінки (середній бал):

- **Періодичності** оплати послуг за 5-ти бальною шкалою, де: 5 – *Щомісяця*, 4 – *Практично завжди щомісяця, але не завжди вдається*, 3 – *Раз на кілька місяців*, 2 – *Раз на рік* 1 – *Раз на кілька років*
- **Наявності боргів зі сплати за послуги** за 5-ти бальною шкалою, де: 1 – *борг відсутній, існує навіть певна переплата* 2 – *борг відсутній*, 3 – *існує незначний борг*, 4 – *існує певний, доволі значний, борг*, 5 – *існує значний борг, що може стати причиною припинення надання послуги*

Складові	Періодичність сплати за послуги	Наявність боргів зі сплати за послуги
Холодне водопостачання	4,22	2,04
Гаряче водопостачання	3,0	3,0
Водовідведення	3,57	2,5

З даних Таблиці 11 видно, що респонденти у переважній більшості своїй доволі регулярно сплачують за послуги з водопостачання, до того ж існують усі ознаки того, що значно частина робить це щомісяця.

Регіональний розподіл не засвідчив значних відмінностей у періодичності оплати респондентами послуг холодного водопостачання.

3.7. Споживання води

Показники споживання води – максимальні та мінімальні – значно варіюються, в залежності від домогосподарства, а середні показники споживання та показники моди (мода – показник, який називався респондентами найчастіше) знаходяться приблизно у однакових межах і щоденного споживання, і щомісячного споживання впродовж року з урахуванням сезонності.

За середніми показниками та показниками медіани жителі Криму використовують трохи більші обсяги води, але ця різниця навряд чи може бути визнана як кардинальна, оскільки показники перевищення відрізняються загалом у межах 30-50 літрів впродовж дня. Відповідним чином різняться і показники використання води впродовж місяця.

Дані про обсяги споживання води – у Таблиці 12:

Таблиця 12 - Обсяги споживання води 1 домогосподарством впродовж одного дня (літрів)

	Мінімум	Максимум	Середнє	Мода
Для фізіологічних потреб (приготування їжі, миття посуду, прання, гігієнічні потреби)	10	3000	135	100
Для потреб функціонування господарства (полив, утримання худоби тощо)	10	2000	160	100
В середньому за місяць впродовж року (з урахуванням сезонності)	470	80000	5340	6000

Показники витрат води на фізіологічні потреби та витрат на потреби функціонування господарства різняться незначною мірою і загалом подібні один до одного. Не виключено, що налагодження якісного функціонування водопостачання у майбутньому матиме одним з наслідків збільшення споживання води і для фізіологічних потреб, і потреб домогосподарств.

Такої ж думки притримується і майже половина опитаних респондентів. Кількість тих, хто очікує збільшення використання води майже утричі перевищує кількість тих, хто очікує зменшення обсягів використання води. Стосовно очікувань, пов'язаних з ціною води у випадку налагодження якісного постачання води, то домінуючою є думка про підвищення ціни води. Розподіл очікувань наведений у Таблиці 13:

Таблиця 13 - Очікування, пов'язані з налагодженням якісного постачання води, %

	Кількість використаної води	Ціна води
Збільшиться	38,1	48,2
Зменшиться	13,3	13,2
Важко відповісти	48,7	38,6

Відносно зміни (збільшення чи зменшення) кількості води, використаної для загальних потреб господарства характерною також є невизначеність респондентів, причому тут невизначеність ще більша, ніж стосовно ціни води. Звісно, існує певний взаємозв'язок між ціною послуги та кількісними показниками отримання послуг – чим дорожча послуга, тим більшою мірою отримувачі намагаються її оптимізувати. Саме неможливість прогнозування такої оптимізації, на нашу думку, має своїм наслідком велику кількість респондентів, що не змогли визначитися з майбутніми тенденціями стосовно кількості води, що буде споживатися у майбутньому.

Який же шлях уже пройшли респонденти до налагодження якісного постачання води? Розподіл відповідей – у Таблиці 14:

Таблиця 14 - На якому етапі перебуває проект з точки зору його реалізації, %

Готуємось розпочати проект	18,4
Розробляємо проектно-кошторисну документацію	9,2
Будуємо, реконструюємо, ремонтуємо систему водопостачання	21,8
Вводимо об'єкт в експлуатацію	17,2
Вирішуємо питання утримання та обслуговування	25,3
Завершили проект повністю	8,0

Реалізація проекту на момент опитування у різних населених пунктах на момент дослідження знаходилася на різних етапах. У мінімальній кількості випадків респонденти декларували повне завершення проекту – таких загалом було 8%. Найбільше респондентів відзначило етап «вирішуємо питання утримання та обслуговування». Мінімальна кількість респондентів відзначила, що розробляє проектно-кошторисну документацію.

Загалом слід відзначити доволі рівномірний розподіл населених пунктів за етапами роботи.

Висновки:

- Проблема водопостачання є актуальною для обох досліджуваних регіонів - 50% і більше опитних вважають її однією з головних або найголовнішою у їхньому житті;
- Централізоване постачання холодної води здійснюється для двох третин респондентів, у той же час якість цієї послуги є не дуже високою, хоча плата за послуги водопостачання здійснюється доволі регулярно і у населення практично відсутня заборгованість за ці послуги;
- Хоча якість водопостачання респонденти оцінюють не дуже високо, вона все одно є вищою за інші досліджувані послуги – гаряче водопостачання, водовідведення, обслуговування комунікацій;
- За відсутності централізованого водопостачання головними джерелами води для домогосподарств є колонка на вулиці та криниця (власна чи односельців);
- Домінуючими надавачами послуг водопостачання є комунальні підприємства. Частка приватних підприємств та підприємців як надавачів послуг становить менше 15%;
- Подача скарг на послуги водопостачання є дуже поширеним явищем – 40% домогосподарств впродовж року подавали такі скарги;
- Загальними очікування стосовно ціни води у майбутньому є очікування підвищення ціни водопостачання, а стосовно обсягів споживання води – їх збільшення.

4. ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОЕКТУ

4.1. Утилізація твердих побутових відходів в оцінках жителів Вінницької області та АР Крим

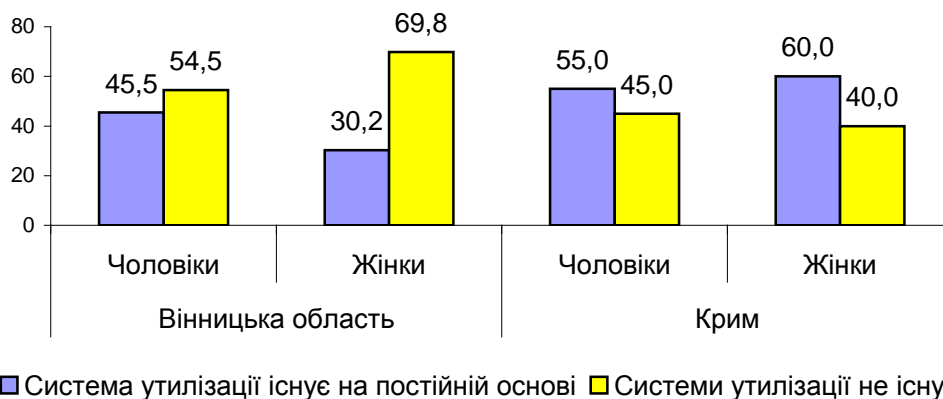
4.1.1. Існування централізованої послуги з утилізації твердих побутових відходів

Загальної та цілісної системи збору та вивезення твердих побутових відходів у досліджуваних населених пунктах не існує, про що засвідчили результати опитування – 45% заявили про існування такої послуги, відповідно, 55% - про її відсутність.

Частіше про наявність послуги зі збору та утилізації відходів у Криму говорять чоловіки, жінки ж переважно визначали таку систему як неіснуючу. У Вінницькій області спостерігається протилежна картина.

Діаграма 5

Оцінка наявності централізованої послуги з утилізації твердих побутових відходів, %, регіональний та статевий розподіл

Географічна ситуація з утилізацією побутових відходів така: таку послугу мають дві третини кримчан, і, відповідно, не мають дві третини вінничан. Високий відсоток охоплення жителів Криму такою послугою є виключенням в Україні і пояснюється статусом АРК як рекреаційної зони.

4.1.2. Ситуація з оплатою послуги утилізації побутових відходів

Більше половини респондентів вказала на платність такої послуги. За регіонами ситуація дуже нерівномірна: у Криму ця послуга переважно платна для 80% респондентів, на Вінниччині – безкоштовна для 80% респондентів з тих, хто має таку послугу.

Ціну цієї послуги ті респонденти, які мають її та сплачують за неї, оцінили наступним чином (у гривнях впродовж року):

- В середньому 74
- Медіана 60,0000
- Мода 100,00
- Мінімум 3,75
- Максимум 360,00

Загалом жінки частіше – на 6% порівняно з чоловіками – вказують на те, що послуга з утилізації твердих побутових відходів є платною, але різниця між відповідями чоловіків не є значною. Від середніх показників серед усіх опитаних різниця між чоловіками і жінками становить близько 3% і не є статистично значимою.

4.1.3. Якість надання послуги з вивезення та утилізації твердих побутових відходів

Якість послуги з збору та вивезення твердих побутових відходів респонденти оцінюють так:

- погано – 37,1%
- посередньо – 55,6%
- добре – 12,7%

Слід зазначити той факт, що хоча оцінок «добре» загалом не так багато, отримані вони завдяки жінкам – загалом вони значно вище чоловіків оцінюють якість цієї послуги. Таку оцінку послуги дали 12% жінок і лише 2% чоловіків. Оцінок «погано» практично однаково серед представників різної статі, чоловіки схильні частіше надавати оцінку «посередньо».

Загальна оцінка якості послуги доволі низька, оскільки переважними оцінками є «посередньо», водночас кількість негативних оцінок втричі перевищує кількість оцінок «добре».

4.1.4. Ставлення респондентів до можливості отримання послуги утилізації твердих побутових відходів

Ставлення респондентів, які наразі не мають послуги утилізації твердих побутових відходів до її отримання у майбутньому виключно позитивне: хотіли б її мати у майбутньому дев'ять з десяти опитаних, і практично усі вони згодні оплачувати надання такої послуги. Максимальну однотайність у цьому сенсі проявляють чоловіки – 96% їх хотіли б мати таку послугу, решта 4% не знають, потрібна вона їм, чи ні. Серед жінок такої однотайності немає – 89% за отримання такої послуги, 7% - не знають, потрібна вона їм, чи ні, 4% - проти існування такої послуги.

Розмір плати в уявленнях респондентів повинен становити в середньому 33 гривні впродовж року, мода і медіана цього показника становлять 20 гривень. Максимально сума, що була названа респондентом, становить 500 гривень на рік.

Стосовно цього питання чи не найяскравішим чином проявилася відмінність в оцінках чоловіків і жінок. Чоловіки згодні сплачувати за таку послугу в середньому 57 гривень на рік, жінки ж – лише 23 гривні.

Висновки:

- Загальної та цілісної системи збору та вивезення у досліджуваних населених пунктах не існує;
- Ставлення до організації діяльності зі збору твердих побутових відходів у тих випадках, де її не існує – виключно позитивне – хотіли б її мати у майбутньому дев'ять з десяти опитаних;
- Практично усі респонденти згодні оплачувати надання такої послуги;
- Розмір плати в уявленнях респондентів повинен становити в середньому 33 гривні впродовж року.

4.2. Стан соціальної сфери

4.2.1. Оцінка стану об'єктів соціальної сфери

Стан об'єктів соціальної сфери оцінено респондентами нерівномірно. Найвищу оцінку за п'ятибальною шкалою (5 – *Відмінно*, 4 – *Добре*, 3 – *Посередньо*, 2 – *Погано*, 1 – *Дуже погано*) отримали школи (4,08), ФАПи (3,98) та дошкільні заклади (3,91), найнижчу – клуби та бібліотеки та об'єкти, що надають населенню побутові послуги.

Таблиця 15 – Оцінка стану об'єктів соціальної сфери

Об'єкт	Оцінка у балах
Клуб	3,01
Бібліотека	3,27
Дитячий садок	3,91
Школа	4,08
ФАП чи дільнична лікарня	3,98
Аптека	3,89
Водогін	3,33
Побутові послуги	2,89

Ситуація з трохи кращим, хоча і не відмінним станом (в оцінках респондентів) шкільно пояснюється з підходом до їх фінансування – згідно діючого українського законодавства з районного бюджету.

Хоча до закладів медичної сфери застосовується інший підхід: 80% коштів на їх утримання покриваються з місцевих, і лише – 20% з національного (районного) бюджетів, часто місцева влада отримує субвенції на їх утримання .

Клуби та бібліотеки також фінансуються переважно з місцевого бюджету - така ситуація на тлі постійного дефіциту місцевих бюджетів та низького відсотку коштів державного бюджету, що виділяються на цю сферу, призводить до погіршення стану цих об'єктів.

Найнижчу оцінку отримала система побутових послуг у сільських населених пунктах, яка повністю покривається за рахунок місцевих бюджетів.

Таблиця 16 – Регіональний розподіл

Вінницька область

Об'єкт	Оцінка у балах
Клуб	3,01
Бібліотека	3,27
Дитячий садок	3,91
Школа	4,08
ФАП чи дільнична лікарня	3,98
Аптека	3,89
Водогін	3,33
Побутові послуги	2,89

АР Крим

Об'єкт	Оцінка у балах
Клуб	3,01
Бібліотека	3,27
Дитячий садок	3,91
Школа	4,08
ФАП чи дільнична лікарня	3,98
Аптека	3,89
Водогін	3,33
Побутові послуги	2,89

4.2.2. Обізнаність респондентів з діючими законодавчими нормами щодо організації/реформування структур для надання сфери послуг на території населеного пункту

Опитування засвідчило, що 40,8% респондентів продемонструвало необізнаність з законодавчими нормами щодо організації (реформування) структур для обслуговування сфери послуг на території населеного пункту.

В той же час доволі значна частина опитаних (30,8 %) декларує обізнаність з діючими законодавчими нормами стосовно організації таких структур, що можна пояснити їх фактичною участю у діяльності DesPro на їх території.

Рівень обізнаності (необізнаності), який демонструють респонденти, не має значних регіональних відмінностей, як і відмінностей в залежності від статі респондента.

4.2.3. Обізнаність респондентів з правами та обов'язками органів місцевого самоврядування стосовно організації структур для обслуговування соціальної сфери та сфери послуг на території населеного пункту

Опитання засвідчило, що більше чверті опитаних (27,5%) з правами та обов'язками органів місцевого самоврядування не обізнано.

Натомість, дані засвідчили дещо більшу обізнаність респондентів (38,3%) з правами та обов'язками органів місцевого самоврядування аніж з законодавчими нормами щодо

організації/реформування структур для надання сфери послуг на території населеного пункту (30,8%). Автоматично, це означає, що частина жителів дезорієнтована стосовно прав і повноважень органу, котрий вони обрали самі для організації суспільного буття на території населеного пункту.

4.2.4. Оцінка респондентами діючого законодавство для місцевого самоврядування щодо організації соціального життя територіальних громад

Виходячи з рівня знайомства респондентів з правами та обов'язками органів місцевого самоврядування, маємо відповідні оцінки діючого законодавства стосовно організації соціального життя, що представлені у Таблиці 17.

Таблиця 17 - Оцінка існуючого законодавство для місцевого самоврядування стосовно організації соціального життя територіальних громад, %

Таке, що сприяє розвитку громад	32,2
Важко сказати, сприяє чи ні	47,8
Таке, що гальмує розвиток громад	20,0

Найбільшу категорію складають ті респонденти, які не змогли визначитися з відповіддю на питання – сприяє законодавство розвитку громад чи ні. Цей показник певною мірою корелює з показниками обізнаності про права та обов'язки. Решта респондентів поділися хоч і на нерівні, але все ж доволі значні групи. Більша вважає, що існуюче законодавство про місцеве самоврядування сприяє розвитку громад, менша – що перешкоджає.

4.2.5. Джерела ініціативи щодо створення нової або перехід на обслуговування від існуючої до іншої організації об'єктів соціальної сфери

Отримані дані засвідчили, на відміну від загальних даних по Україні, обнадійливу тенденцію у Вінницькій області та АР Крим - найчастіше ініціаторами таких дій респонденти в цих регіонах бачать ініціативні групи громадян.

Таблиця 18 - Від кого має (може) походити ініціатива щодо створення нової або перехід на обслуговування від існуючої до іншої організації або створення нової для обслуговування об'єктів соціальної сфери?, %

Від окремих громадян	7,8
Від громадських неформальних лідерів	1,7
Від ініціативних груп громадян	36,2
Від громадських організацій	7,8
Від інвесторів	6,9
Від політичних партій	0,9
Від народних депутатів різного рівня	6,9
Від органів місцевої влади	28,4
Від органів виконавчої влади	3,4

Регіональна ситуація з оцінкою джерел ініціативи щодо створення нової або перехід на обслуговування від існуючої до іншої організації об'єктів соціальної сфери виглядає так: відповіді, що набрали найбільшу кількість голосів респондентів у Вінницькій області є: органи місцевої влади, ініціативні громадяни, інвестори; а у Криму - ініціативні громадяни, місцева влада, народні депутати різного рівня.

Ситуація щодо надання респондентами пріоритетності ініціативним групам громадян у вирішенні питання обслуговування соціальної сфери відрізняється від загальної думки громадян України, які у більшості своїй схильні покладати надії у цьому питанні на органи державної влади. Про це свідчить порівняльна таблиця, яка містить показники схожого дослідження серед міських жителів України, проведеного Інститутом соціології НАН України та Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива» на замовлення Міністерства жилого-комунального господарства України (МЖКГ) у 2008 р.

Таблиця 19 - Чи є за місцем Вашого проживання громадяни (структури), здатні вирішити питання створення нової (удосконалення вже існуючої) та успішного функціонування такої організації?, %

	DesPro	МЖКГ
Так, є	56,9	19,2
Немає, але їх легко знайти	11,2	18,8
Немає, тому що їх треба навчати	31,0	56,9
Інше	0,9	2,6

Як видно з даних Таблиці 19, різниця у показниках є величезною і, безумовно, на користь території, де впроваджується проект DesPro. Сказане вище стосується і Таблиці 20.

Таблиця 20 - Чи маєте намір Ви особисто здійснити якісь дії для створення нової організації, яка надавала б Вам послуги з обслуговування об'єктів соціальної сфери?, %

Виступлю ініціатором створення нової структури для надання послуг	11,9
Візьму участь у організаційних заходах зі створення такої нової структури, якщо знайдуться ініціатори її створення	31,4
Надам посильну матеріальну (фінансову) допомогу у створенні такої організації	16,1
Буду працювати у такій новій організації на громадських засадах	12,7
Буду працювати у такій новій організації на умовах оплати моєї праці	3,4
Як будуть діяти мої сусіди, так і я	22,0
Ні, подібних намірів я не маю	24,6

Примітка. Сума відсотків у таблиці більше 100, оскільки респонденти могли обрати кілька відповідей.

Отримані результати можуть розглядатися як свідчення:

- реальної участі або знайомства респондентів з діяльністю ініціативних груп громадян;
- позитивним результатом діяльності таких груп;
- сформованої віри у можливість ефективної діяльності таких груп.

У цьому контексті слід відзначити позитивний вплив проекту DesPro не лише на розбудову сфери водопостачання, а й на розбудову структур громадянського суспільства на цих територіях.

4.2.6. Розподіл способів можливої участі респондентів у створенні нової організації

Головним висновком, отриманим на це запитання є готовність переважної більшості респондентів брати участь у створенні нової організації.

В той же час опитування засвідчило існування відмінностей у формах такої участі в досліджуваних регіонах. Так, найпопулярніший вибір у Криму – «візьму участь в організаційних заходах», тоді як на Вінниччині – «як будуть діяти мої сусіди, так і я». У Криму до того значно більше респондентів, готових виступити ініціаторами створення структури, а на Вінниччині – готових працювати у такій організації на громадських засадах.

4.2.7. Готовність респондентів до фінансової участі в організації якісного обслуговування об'єктів соціальної сфери

Готовність респондентів до фінансової участі в організації якісного обслуговування об'єктів соціальної сфери є доволі високою, хоча обсяги такої участі є незначними.

Загалом 85% респондентів вказали, що вони згодні профінансувати тією чи іншою мірою організацію обслуговування об'єктів соціальної сфери, що є доволі високим показником.

Сума, яка називалася найчастіше – 100 гривень. Половина опитаних готова внести суму, що не перевищує 150 гривень, інша половина – більше 150 гривень, причому 16% респондентів готові сплатити суму, що перевищує 1000 гривень, що для сільських населених пунктів є доволі високою.

Висновки:

- Стан об'єктів соціальної сфери отримав різну оцінку респондентів. Найвищу оцінку отримали школи, дитячі садки, ФАПи або дільничні лікарні, аптеки. У гіршому стані, на думку респондентів знаходяться об'єкти, які більшою мірою фінансово залежать від місцевих органів влади - водогони, клуби, бібліотеки та заклади, що надають населенню побутові послуги;
- Респонденти усвідомлюють, що для обслуговування об'єктів соціальної сфери доцільно створювати спеціальні організації;
- Доволі значна частина опитаних декларує обізнаність з законодавчими нормами стосовно організації таких структур;
- У більшості випадків респонденти не змогли оцінити законодавство з огляду на його сприяння/не сприяння розвитку громад;
- Респонденти продемонстрували високу віру у можливість громади та її жителів Отримані результати можуть розглядатися як свідчення:
 - ❖ реальної участі або знайомства респондентів з діяльністю ініціативних груп громадян;
 - ❖ позитивним результатом діяльності таких груп;
 - ❖ сформованої віри у можливість ефективної діяльності таких груп.
- У цьому контексті слід відзначити позитивний вплив проекту DesPro не лише на розбудову сфери водопостачання, а й структур громадянського суспільства на цих територіях.

5. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

- Опитування засвідчило, що для реалізації проекту DesPro було обрано населені пункти, жителів яких можна віднести до бідних. У цьому сенсі можна стверджувати, що допомогу і сприяння отримали саме ті, хто цього дійсно потребує.
- Частка домогосподарств, де дохід на одного члена сім'ї приблизно дорівнює законодавчо встановленому прожитковому мінімуму, сягає майже 50% респондентів.
- Кількість найбідніших домогосподарств (з середньомісячним доходом менше 1 тис. гривень) наближається до 20% і значно перевищує аналогічні показники дослідження, наведені у Заключному звіті (с. 98) де вони варіюються від 1% до 8%.
- Проблема води є актуальною для жителів обох регіонів. Жителі Криму трохи частіше говорять про актуальність проблеми водопостачання, але кардинальних відмінностей не спостерігається.
- Загалом лише 14% респондентів вказали, що проблема води для них не є актуальною, а більше половини визначили цю проблему як найактуальнішу.

- Обсяги споживання води у домогосподарствах за показниками моди ідентичні показникам Заключного звіту (с. 96)
- Централізоване водопостачання мають приблизно дві третини респондентів, решта не має доступу до цієї послуги і користується переважно колонками (у Криму) або криницями (у Вінницькій області)
- Плата за водопостачання становить близько 3% від загальних витрат домогосподарств і коливається у районі 60 грн. за місяць для одного домогосподарства. Цей показник дещо перевищує дані Заключного звіту, де цей показник, в залежності від населеного пункту, становив від 15 до 50 грн. за місяць (с.96). Вважаємо, що навряд чи ці витрати є обтяжливими для бюджетів домогосподарств, як це стверджується у Заключному звіті (с.96), оскільки ця стаття витрат для домогосподарств є найменшою серед усіх інших. Не виключено, що «обтяжливість» цієї статті витрат викликана не самими їх розмірами у грошовому виразі, а порівняння з часом, коли водопостачання було взагалі безкоштовним чи здійснювалося за символічну плату.
- Якість централізованого водопостачання холодної води з точки зору якості та періодичності респонденти оцінюють не дуже високо – переважно як таку послугу, що надається з перебоями. Відповідно, ціна цієї послуги визначається як така, що є трохи вищою за якість послуги.
- Охарактеризувати якість гарячого водопостачання не є можливим у зв'язку з тим, що ця послуга є доволі екзотичною – лише один респондент вказав на її наявність, характеризуючи її водночас виключно негативно.
- Доволі значна кількість респондентів зверталася зі скаргами на якість водопостачання – майже третина серед усіх опитаних. З урахуванням того, що далеко не всі користуються послугами централізованого постачання, можна стверджувати, що рівень подачі скарг є високим. Це не співпадає з висновками Заключного звіту, де стверджується про незначний рівень подачі скарг (с.100).
- Практика існування заборгованості за послуги водопостачання та водовідведення (там, де ці послуги надаються) практично відсутня. Існування боргу визнається респондентами у поодиноких випадках, втім у таких же поодиноких випадках існує і практика переплати за послуги.
- Переважними очікуваннями за результатами налагодження нормального функціонування системи водопостачання є очікування підвищення плати за воду та збільшення використання обсягів споживання водних ресурсів.
- Стан об'єктів соціальної сфери є різним – частина об'єктів перебуває у нормальному технічному стані, частина – у доволі скрутній ситуації. Об'єкти водопостачання у цьому переліку займають проміжне становище і мають переважну оцінку «посередньо». Втім, не виключено, що суттєвий вплив на загальну оцінку здійснив факт завершення проекту в частині населених пунктів.
- Практика збору та утилізації твердих побутових відходів у досліджуваних населених пунктах не є загальноприйнятною і не виступає як система – здійснюються спорадичні заходи, переважно у Криму як рекреаційній зоні.
- Ставлення до організації діяльності зі збору побутових відходів у тих випадках, де її не існує – виключно позитивне – хотіли б її мати у майбутньому дев'ять з десяти опитаних, і практично усі вони згодні оплачувати надання такої послуги.
- Сам факт реалізації проекту DesPro призвів до усвідомлення важливості місцевих ініціатив, оскільки спостерігається значний відсоток респондентів, що пов'язують

організацію суспільного життя на території громади з ініціативами власне жителів громади, а не покладаються на державу, як це практикується на Україні у багатьох випадках. Про це ж свідчить і задекларована 85% респондентів готовність надати власні кошти для вирішення проблем громади.

- У цьому контексті слід розглядати проект DesPro не лише як надавача матеріальної підтримки громадам у галузі водопостачання, а як консолідатора структур громадянського суспільства на сільських територіях.